

ARHEOLOGIA DOBROGEI LA UN SFERT DE SECOL DE LA ELIBERARE

Activitatea oamenilor — oricît ar fi de susținută, reclamă, la capătul unei perioade de lucru, și nevoia unui popas. Aceasta însă nu înseamnă întrerupere, ci prilej necesar repotențării factorilor activi ai unei instituții. Deci popasul considerat cu această finalitate invită factorii activi să retrospecteze perioada parcursă, pentru ca, din satisfacția ce le oferă realizările, să-și alimenteze entuziasmul creator atît de necesar eforturilor viitoare.

Iată de ce, acum cînd se încheie un pătrar de secol de la eliberarea patriei de sub jugul fascist, urmînd pilda oferită de toate celelalte sec-toare de lucru ale țării, ne permitem și noi, lucrătorii de pe aria arheolo-giei dobrogene, să estimăm cît mai realist realizările înscrise pe statul nostru de serviciu științific.

Evident, după 23 august 1944 toate sectoarele de activitate eco-nomico-social, culturale ale patriei au fost puse în mișcare de o dina-mică fără asemănare în trecut. Energii ținute în stare de latență răs-timp de secole au fost angajate pe șantierul de creație ale țării. Ele curăță rugina de pe trecutul nostru fără a-i vătăma substanța sănătoasă, construiește un prezent ale cărei prelungiri în viitor se înscriu pe dru-mul neîntrerupt, ascendent, către lumină și adevăr. Dar acționînd în scris acești noi factori activi nu pierd o clipă din vedere că durata lan-sării în viitor are nevoie de consolidarea bazei, care este totuna cu tre-cutul nostru istoric.

Pe această linie, o pleiadă venerabilă de cercetători științifici ac-tivînd în condiții de pionierat au înscris pe foaia de început a culturii naționale, realizări față de care prezentul matur se înclină cu pietate. Este adevărat că semințele adunate de precursori, reînsămîntate apoi, n-au avut parte de un sol social suficient de priincios. Astăzi însă, revine oamenilor noi datoria patriotică de a pune în valoare potențele de proliferare culturală a acestor semințe, cultivîndu-le pe noul sol social care ține seama atît de exigențele contemporaneității evaluate cît

și de cele ale canoanelor riguros științifice. Prin urmare, mai înainte de a face bilanțul realizărilor din ultimul pătrar al secolului nostru, socotim a fi necesar să amintim de figurile luminoase ale neobosiților istorici și arheologi care ne-au precedat, și care investigând în trecutul de multe ori obscur al patriei, și-au adus prețioase contribuții întreprinzând cercetări și pe aria ținutului românesc dintre Dunăre și Marea Neagră. Iată-i : Gr. Tocilescu, G. Murnu, Gr. Moisil, O. Tafrali, P. Polonic, P. Nicorescu, E. Coliu, Gr. Florescu și îndeosebi V. Pârvan, acestuia din urmă revenindu-i merite unanim recunoscute, prin amploarea cercetărilor de arheologie, publicarea de numeroase studii erudite și prin formarea unei apreciable criterii, de specialitate, alcătuiind nucleul unei adevărate școli de arheologie națională.

*
* *

De mai multe decenii Dobrogea a atras atenția cercetătorilor, istorici și arheologi, datorită pământului său bogat în vestigii străvechi și, mai ales, a mărturiilor grăitoare despre încheierea noastră ca neam și limbă. De asemenea, nicăieri pe întinsul patriei, ca pe această fișie de pământ, continuitatea istoriei nu poate fi urmărită mai integral, de-a lungul marilor orînduiri istorice : comuna primitivă și orînduirea sclavagistă, pe care le avem în vedere aici, convinși deci de covârșitoarea importanța istorică a ținutului și primind din plin înțelegere din partea factorilor de conducere, care ne-au oferit neprecupețit îndemn și fonduri, colectivul nostru arheologic a pornit la lucru, știind că readucerea la lumină a mărturiilor de cultură materială a trecutului vor elucida o multitudine de probleme, legate de istoria pământului, a limbii și încheierea națiunii românești. Pornind de la aceste premise noi, s-a putut astfel elabora un plan de cercetări sistematic, ale cărui obiective de atins erau reconstituirea principalelor perioade istorice ale țării și, cu precădere, pe cele importate la ținutul dobrogean. De-a lungul ultimului pătrar de secol, acest ținut capătă atenția cuvenită și de aceea planul propus, s-a și tradus în viață.

În consecință, potrivit planurilor anuale și de perspectivă, în anii construcției socialismului, teritoriul dintre Dunăre și mare a fost amplu explorat și deși nu ne putem permite afirmația că aceste cercetări au atins un caracter exhaustiv, ne simțim îndreptățiți totuși să înfățișăm o succintă trecere în revistă a realizărilor obținute. Din capul locului, menționăm că atenția cercetătorilor s-a concentrat asupra momentelor esențiale din istoria Dobrogei : probleme legate de comuna primitivă ce prezentau date în mare măsură necunoscute ; cele raportate la sclavagismul clasic greco-roman și, în sfârșit, probleme izvorînd din necesitatea cunoașterii aprofundate a epocii feudal timpurii, acestea îndeosebi, prezentînd numeroase lacune.

Pentru perioada comunei primitive, sînt demne de semnalat șantierele arheologice, în care, cercetările efectuate, au dus la concluzii utile cunoașterii epocilor paleolitice, neolitice și a metalelor. În ordinea ve-

chimii lor pe domeniul introspectat, pentru paleoliticul dobrogean semnalăm cercetările din peșterile „Cheia“ și „La Adam“, care au dus la obținerea unor importante date, privind această epocă, aproape necunoscută altădată.

Pentru neolitic, la fel de insuficient cunoscut, s-au acumulat documentări importante, datorită cercetărilor de la Cernavoda, Ceamurlia de Jos, Tariverde și Nuntași. Rezultatele obținute aici, au înlesnit clarificarea unor probleme-cheie, ale culturii Hamangia, de curînd descoperită pe teritoriul dobrogean. Apărută prin săpăturile de salvare de la Mangalia, Techirghiol, Limanu, Hirșova și altele, documentarea asupra vieții în neoliticul dobrogean, ne oferă acum o imagine mult mai completă, a epocii în speță, față de cea conturată în trecutul apropiat.

Mai interesante însă, sînt descoperirile din epoca metalelor, în-deosebi din cea a bronzului, cu momente esențiale neelucidate încă, acum zece ani. Atît cercetările de la Cernavoda, Hirșova și Piatra Frecăței, cît mai cu seamă descoperirea din ultimii cinci ani a citorva importante obiecte de bronz la Nicolae Bălcescu. Gura Dobrogei, Techirghiol, Sîmbăta Nouă, Nastradin, Poarta Albă și Constanța, la care se adaugă sabia miceniană de la Medgidia, a înlesnit formularea unor importante concluzii referitoare la evoluția epocii bronzului pe teritoriul dobrogean, precum și la apariția și dezvoltarea epocii fierului.

Pentru epoca fierului s-au dovedit foarte importante cercetările din 1962—1964 în așezarea întărită de la Babadag. Aceste cercetări continuă. De asemenea s-au obținut date valoroase privind ocupațiile economice, lucrări de fortificații, tipuri de locuințe precum și evoluția ceramicii cu care se îndeletnicea în epoca respectivă populația autohtonă. Coroborate cu datele cercetărilor de la Tariverde, Piatra Frecăței, Histria și Sarinasuf, ele permit o mai cuprinzătoare cunoaștere a primei epoci a fierului în Dobrogea.

Prețioase contribuții la cunoașterea sciților și a relațiilor lor cu populația locală au adus unele descoperiri din necropola tumulară de la Histria sau cele întîmplătoare de la Medgidia — sabia emblemă — Sibioara și Stupina cu statuile de piatră și în sfîrșit Castelu — cu cazanul de cult. De asemenea pentru cunoașterea culturii materiale și a practicilor rituale ale băștinașilor s-au dovedit importante cercetările din necropolele datate pentru a doua epocă a fierului de la Satu Nou, Belic, Murighiol, Telița, Nuntași, Cernavoda și de curînd cele de la Bugeac-Ostrov. Pentru perioada sclavagismului clasic greco-roman mărturii prețioase s-au adunat grație cercetărilor inaugurate la Histria încă din 1914 de V. Pârvan și continuate astăzi pe baze și în condiții noi de lucru. Așa se face că cercetările de aici, prin amploarea lor, fac din Histria cel mai important șantier dobrogean. În temeiul datelor acumulate ani de-a rîndul și prin laboriozitate colectivul dobrogean de cercetători care și-au făcut un titlu de onoare prin inițierea tinerilor arheologi, urmărește probleme ca momentul colonizării grecești, relațiile dintre noii veniți și băștinași, viața economică, politică și spirituală a orașelor în diferite epoci, suprafața de locuit în diferite faze,

lucrările de fortificații etc. nu mai constituie pentru noi tot atâtea necunoscute. Cercetări și săpături de salvare s-au întreprins la Tomis-Constanța și Callatis-Mangalia.

Cum se știe însă aceste acțiuni de investigare la subsol au fost limitate de existența orașelor moderne suprapuse exact pe cetățile antice din stînga Pontului Euxin.

La Mangalia au fost cercetate zidul de incintă, mai multe edificii de epocă romană tîrzie, precum și un important număr de morminte ale necropolelor elenistice și romane ale orașului. La Constanța „strănuțita metropolă“ a Pontului Stîng au fost obținute apreciable rezultate prin grija Muzeului de arheologie, acest așezămînt de cultură instalat într-un local nou înzestrat cu cele necesare activității sale, și care și-a deschis porțile pentru marele public în octombrie 1957 cu prilejul serbării bimileniului nașterii lui Publius Ovidius Naso. Folosind prilejul ce-l ofereau săpăturile de interes edilitar întreprinse de conducerea locală, colectivul de arheologi al Muzeului de arheologie Constanța a izbutit să scoată la lumină importante comori și vestigii antice. Dintre ele menționăm : zidul de incintă din epoca romană, Edificiul cu mozaic descoperit în 1959 ; termele degajate în 1964-1965 ; basilicile paleo-cres-tine de pe terenul gării vechi de lîngă poarta nr. 1 ; tezaurul celor 24 de sculpturi descoperit în 1962, precum și un bogat inventar arheologic rezultat din descoperirea cîtorva sute de morminte aparținînd necropolelor elenistice și romane.

Dar la cunoașterea aprofundată a epocii romane concură concluziile rezultate de la Dinogeția-Garvăn și Capidava, recolta de materiale din cercetările de suprafață de la Troesmis-Iglița, Ibida-Slava Rusă precum și cercetările temeinice de la Adamclisi-cetate începute acum doi ani. Cit pentru epoca romană tîrzie, prezintă importanță săpăturile recent începute la Argamum-Capul Dolojman ca și cele mai vechi de la Piatra Frecăței, acestea elucidînd perioada migrațiilor. Informații sîrăce privind perioada din epoca feudalismului timpuriu și uneori lipsa totală a acestora s-au repercutat negativ asupra cunoașterii exacte a evoluției istoriei în Dobrogea și îndeosebi asupra momentului în care au prins contur limba și poporul român. De aceea pentru prima dată în desfășurarea cercetărilor arheologice problemele privind epoca feudal-timpurie, deci epoca de naștere a poporului și limbii au căpătat în sfertul de secol încheiat acum o pondere importantă. Exprimată practic acest fapt înseamnă în primul rînd, cercetarea sistematică a nivelelor de locuire romano-bizantină ca cele de la Dinogeția și Capidava unde informațiile dobîndite sînt deopotrivă de lărgite și valoroase. La Basarabi-Murfatlar au fost de asemenea cercetate, consolidate și restaurate, cele trei biserițe săpate în dealul de cretă, iar la Păcuiul lui Soare, cercetările au scos la lumină instalațiile vechiului port, zidul de apărare etc. Unele descoperiri întîmplătoare dar nu mai puțin interesante au determinat ulterior săpături sistematice cu rezultate utile. E cazul necropolelor de la Castelu și Girlița unde de asemenea s-au recoltat materiale edificatoare. Acestea ca și toate materialele arheolo-

gice aduse la lumină din subsolul dobrogean au determinat din ce în ce la împuținarea paginilor albe ce persistau pînă mai ieri la capitolul de istorie feudal-timpurie în acest teritoriu românesc. La sfîrșitul acestor sumare treceri în revistă putem conchide că de-a lungul celor 25 de ani de activitate arheologică din Dobrogea s-a muncit cu modestie, abnegație și perseverență, iar roadele strădaniei se înscriu meritoriul pe harta arheologiei noastre pe care observăm zeci de șantiere și nenumărate stațiuni de însemnătate științifică.

De o incontestabilă importanță este și faptul că rezultatele cercetărilor au fost folosite în numeroase lucrări de specialitate, rapoarte de săpături, studii, monografiile sau articole publicate în reviste de prestigiu care au devenit apoi instrumente de lucru atît de importante cercetărilor istorice. Citeva dintre publicațiile la care ne-am referit : „Studii și cercetări de istorie veche“ (SCIV) ; revista arheologică „Dacia“ ; „Materiale și cercetări arheologice“. Pe lângă lucrările istorice s-a făcut și istoria în detaliu a unor așezări și centre de civilizație străveche, sau a unor probleme de ordin social economic, au apărut în ultima vreme și ample monografii : Histria (vol. I și II), Capidava (vol. I), Dinogetia (vol. I) și Importul amforelor șampilate la Histria. În sfîrșit, la acestea se adaugă două volume de largă întindere privind istoria Dobrogei din preistorie pînă în epoca romano-bizantină. Intitulate „Din istoria Dobrogei“ vol. I, autori : D. M. Pippidi și D. Berciu, și volumul II, autori : R. Vulpe și I. Barnea, aceste volume vin la îndemîna specialistului, îndeosebi, și a lectorului obișnuit, cele mai folositoare documente privind istoria teritoriului dintre Dunăre și Mare. N-am putea încheia enumerarea realizărilor editoriale fără a menționa fie și în treacăt apreciablele rezultate dobîndite de Muzeul de arheologie din Constanța în acest domeniu. Nu de mult muzeul nostru a elaborat un plan de lucru editorial pentru a da la iveală lucrări de specialitate, îndreptate cu egală grijă către specialiști ca și către marele public. Materialele publicate — cataloage, broșuri, studii etc., au urmat prezentarea materialelor arheologice aflate în muzeu ținînd seama de împărțirea acestora pe grupe — opaițe, vase de sticlă, bronzuri figurate, sau pe probleme de specialitate (cultul Cavalerului trac, Reprezentările bacchice, Necropole elenistice de la Tomis sau cele feudal-timpurii de la Castelu). În prezent cele 20 de lucrări tipărite alcătuiesc un profit în folosul acțiunii de culturalizare a maselor. Astfel Muzeul arheologic din Constanța a izbutit să capete semnificația unei adevărate instituții de cultură istorică, atît prin vizionarea exponatelor, cît și prin propagarea de informare tipărită. Pe lângă rezolvarea celor mai importante probleme legate de evoluția și continuitatea istorică a elementului etnic autohton și a formării limbii noastre, succesele arheologiei dobrogene, se oglindesc mai întii în realizarea Muzeului de arheologie din Constanța, alcătuit din mii de exponate. Aceste călăuze documentare ajută cercetătorilor istoriei să restrîngă din ce în ce mai mult întunericul din trecutul nostru și să-i așeze în situația de a stabili adevărul în drepturile sale.

În plus, multitudinea de piese muzeale prezentate publicului vizitator în condiții impuse de exigențele timpurilor noi săvârșesc o impresionantă operă de culturalizare a maselor. Pe rând se prezintă prin sălile instituției noastre nesfârșite rînduri de iubitori ai trecutului și nu exagerăm afirmînd că tot în aceste săli ospitaliere se astîmpără setea de frumos, multe din exponatele vizionate însemnînd în ele taina desăvîrșirii operelor de artă. De asemenea muzeul nostru întreprinde cu succes o bună operă de popularizare printre miile de turiști străini. Puțini dintre aceștia se întorc acasă fără a fi cercetat comorile aflate aici, dar foarte mulți părăsesc litoralul Pontului Stîng convinși de graiul pietrelor, că pe aceste locuri au dăinuit adevărați oameni. În ceea ce privește prezentul, toți acești martori care atestă existența unei superioare culturi antice ne îndeamnă să nu ne fie jenă de trecutul nostru atît de încercat de vicisitudinile istorice, ci să-l iubim cu ardoare patriotică. Colectivul de arheologi de la Institutul de Arheologie al Academiei R.S.R. și cel din serviciul Muzeului de arheologie Constanța sînt pătrunși de misiunea lor de purtători de lumină și înțeleg să-și intensifice strădaniile cu entuziasm și forțe neîntrerupt sporite.